

*AUGUSTE BLANQUI, Kritika društva i ostali radovi, Izbor, prijevod, predgovor i bilješke Mile Joka, Školska knjiga, Zagreb, 1979, 160 str.*

U sklopu posebnih izdanja, koja je zagrebačka izdavačka organizacija »Školska knjiga« pokrenula unatrag nekoliko godina, pojavio se i izbor radova istaknutoga francuskog revolucionara Augustea Blanquija koji je pripremio poznati javni radnik Mile Joka. Osim dobrog prijevoda koji omogućava tečno čitanje, što je osnovni preduvjet valjanog razumijevanja Blanquijeva djela, knjiga je popraćena i dobrim predgovorom i bilješkama, te iscrpnom bibliografijom, a dodana joj je i statička tabela s pregledom Blanquijeva tamnovanja, koju je francuski historičar Maurice Dommange objavio 1957. u pariškom izdanju svoga djela »Les idées politiques et sociales d'Auguste Blanqui« i pjesma koju je jedan od vodećih njemačkih pjesnika — Hans Magnus Enzensberger — posvetio nesalomljivom francuskom revolucionaru, u prijevodu Srđana Joke pod naslovom »L. A. B. (1805—1881)«.

Valja spomenuti da je u toj istoj grupi, u kojoj je »Školska knjiga« objavila već nekoliko poznatih djela s društvenom problematikom, Mile Joka objavio i izbor iz radova socijalista utopista pod naslovom »Preteče naučnog socijalizma«, koji obuhvaća i niz manje poznatih socijalnih teoretičara i revolucionarnih aktivista iz prošlog stoljeća. Sva djela iz ove grupe, osobito izbori Mile Joke, mogu poslužiti kao sjajna i hvale vrijedna prolegomena za učenje i studij marksizma u našim srednjim školama i na fakultetima, što je vjerojatno, među ostalim, i stimuliralo »Školsku knjigu« na pokretanje posebnih izdanja. Možda je šteta samo to što ta grupa nije formirana i zamišljena kao posebna biblioteka, što je eventualni nedostatak tek tehničkog karaktera.

Auguste Blanqui je revolucionar i teoretičar radničkog pokreta koji je klasnu borbu proklamirao kao apodiktičnost društveno-povijesnog razvoja i s aspekta te borbe i historijske nužnosti tumačio društvene pojave i zbivanja u Francuskoj svoga vremena. Bio je jedan među malobrojnim u šarolikoj plejadi socijalista koji su se u mnogo čemu približili marksističkoj, tj. znanstvenoj eksplikaciji socijalnog bitka, te ako tome dodamo i zbiljskost njegove životne golgote koja ga je sudbinski vezivala više od četrdeset godina uz mnogobrojne francuske tamnice, onda nas ne začuđuju oni laskavi epiteti koje su Blanquijevu imenu dodavali istaknuti revolucionarni vođe, nazivajući ga doajenom revolucija, mozgom i srcem proleterske partije, okovanim proleterskim Prometejom, Vječnim sužnjem itd. I Blanquija, kao i mladog Marxa, opijala je ista veličanstvena ideja da je zavidno biti među prvima koji ulaze u novi život i ta je ideja Blanquijevu sitnom i krhkom tijelu davala snagu nesalomljivosti pred svom okrutnošću zloglasnih francuskih tamnica i režima.

Ovaj sin žirondinca i nekadašnjeg člana Konventa Dominiquea Blanquija još je kao dijete, koje je resila natprosječna inteligencija, u doživljavanju nepravdi klasnog društva objavio rat svim pristašama prošlosti. U tom ratu sudjelovat će on cijeloga svog života, prinoseći na oltar slobode i društvene pravednosti nadljudske žrtve. U Blanquijevu srcu vječno su odjekivali poklici »Živjela sloboda!« koje su četvorica mladih podoficira — zavjerenika iz La Rochellea — uzvikivali kad su ih na pariškom trgu Grève zbog pokušaja rušenja režima giljotinirali na očigled sedamnaestogodišnjeg Blanquija. Kao student Blanqui je neustrašivo stajao na čelu revolucionarnih pokreta pariških studenata i 1826. bio je triput ranjen

kao predvodnik studentskih demonstracija protiv režima. A u to vrijeme počela je nekako i njegova velika ljubav s mladom učenicom Amélie-Suzanne Serre, koja se pretvorila u veliku ljudsku tragediju. Toliko je ova mlada i nesebična žena podnijela žrtve zbog ljubavi prema svome suprugu. Njena smrt u dvadeset šestoj godini zatekla je Blanquija u tamnici i potresla ga dublje nego svi njegovi zatvori. Blanqui će zadržati sjećanje na svoju ljubav dok živi, on će se u polemici sa svećenikom Gratryjem potpisivati sa »Suzamel«, prvim slovima svoje voljene supruge Suzanne-Amélie.

Pod utjecajem Buonarrotijeve »Zavjere za jednakost«, te radova Saint-Simona i Fouriera, razvija se revolucionarni duh mladog Blanquija, koji ubrzo nadraستا reformističku razinu utopista i dolazi do čvrste spoznaje da samo oružje i sila mogu odlučiti u stvarnoj kvalitativnoj promijeni društvenog poretka. A to je upravo ono čvorišno pitanje oko kojeg se lome duhovi u prošlosti i danas i koje su na Blanquijev način rješavali svi politički realisti u političkoj povijesti. Nošen takvim idejama postaje Blanqui i sudionikom triju slavniha dana u julskoj revoluciji 1830, koja će razočarati njegov mladenački romantičarski idealizam, ali i poučiti ga da radnici svoja prava mogu izboriti jedino samostalnom borbom koja se temelji na organizaciji. Od tada će Louis-Auguste Blanqui biti ideolog i stje-gonoša revolucije.

Još vrlo mlad, sa svega nepunih dvadeset sedam godina, dolazi on do genijalnih zaključaka o suštini klasne države i vlasti, definirajući, mnogo prije Lenjina — buržoasku državu kao klasnu organizaciju sile u rukama vladajućih. U svom poznatom obrambenom govoru na glasovitom procesu petnaestorici 12. siječnja 1832. Blanqui ističe da mu je zanimanje proleter i da je to »zanimanje trideset milijuna Francuza koji žive od svoga rada i koji su lišeni političkih prava«. Na tom procesu on ne priznaje nadležnost buržoaskog suda, što će činiti i mnogi revolucionari kasnije, i tvrdi da su društveni sukobi u Francuskoj rat između bogatih i siromaha u kojem su napadači bogati koji bezbrižno žive od truda proletera i radnika. Poslušajmo Blanquijeve riječi na tom suđenju:

»Sadašnja vlada zapravo nema druge baze nego tu nepravednu raspodjelu tereta i beneficija. Restauracija je to uspostavila 1814. godine uz blagoslov inozemstva, da bi se bogatila neznatna manjina pljačkanjem naroda. Sto tisuća buržuja čini ono što, gorke li ironije, nazivaju demokratskim elementima. O dobri bože, što su onda drugi elementi? Već je Paul Courier ovjekovječio tu predstavničku mašinu, tu pumpu koja siše i gnječi materiju zvanu narod, isisavajući iz njega milijarde koje neprekidno teku u kovčeg besposličara, tu nemilosrdnu mašinu koja mrvči dvadeset milijuna radnika, jednog po jednog, da bi iz njih iscijedila najčistiju krv i prelila je u žile privilegiraniha. Zupčanici te mašine, složeni čudesnom vještinom, zahvaćaju siromaha svakog časa u danu, progone ga i u najtežim nevoljama njegova skromnog života, prisvajaju polovinu njegove bijedne zarade, otimaju i od najjadnijeg njegova uživanja. I nije dovoljan toliki novac što odlazi iz džepova proletera u džepove bogataša kroz bezdani državne kase! Još veće sume uzimaju privilegirani direktno od masa zahvaljujući zakonima o industrijskim i trgovinskim poslovima, zakonima koje isključivo donose privilegirani.«

Zbog ovih i sličnih izjava na ovom je suđenju jedini Blanqui osuđen na godinu dana zatvora i 200 franaka globe, dok su ostali optuženi bili oslobođeni.

U svojim govorima i u svojim radovima, koje je uglavnom pisao u zatvorima, Blanqui je dao briljantnu analizu i veoma oštru kritiku postojećeg društvenog

poretka. Buržoasko društvo je sve podvrglo robnonovčanim odnosima koji su kapital uzdigli na pijedestal najvišeg božanstva i na laži, farizejstvu, na licemjernosti zasnovali sve odnose među ljudima. To je društvo u kojem nemoral cvate i u najvišim i najintimnijim porama: u obitelji, u crkvi, školama i u javnim ustanovama. U društvu u kojemu vlada privatna svojina kao temelj cjelokupnog socijalnog zdanja ropstvo je neminovna pertinencija bez koje je nezamislivo uvećavanje kapitala, koji bogatstvu i sjaju manjine pretpostavlja bijedu i užas najvećeg društvenog sloja, tj. naroda. U svom radu »Tko kašu sprema, neka je i kusa« iz 1834. Blanqui ističe: »Ropstvo, zapravo, nije samo u tome da čovjek pripada kao stvar drugom čovjeku ili da je kao predmet vezan za njegovu zemlju. Nije slobodan ni onaj čovjek koji je, lišen sredstava za rad, ostavljen na milost i nemilost privilegiranih vlasnika tih sredstava. Ta prigrabljena sredstva, a ne ovaj ili onaj politički ustav, pretvaraju mase u roblje. Nasljedno prenošenje zemlje i kapitala stavlja građane pod jaram vlasnika. Ovi nemaju druge slobode osim slobode da izaberu svoga gospodara. Otuda, bez sumnje, ona podrugljiva izreka da bogati daju siromašnima posao, otprilike kao što vlasnici plantaža daju posao svojim crncima, samo što su bogataši manje ravnodušni prema ljudskom životu. Jer radnik nije, slično robu, kapital koji treba čuvati! Njegova smrt ne znači gubitak: uvijek ima konkurenata koji će ga zamijeniti! Nadnica, jedva dovoljna radniku da ne umre od gladi, ima svojstvo da ubrzano razmnožava eksploatirano tijelo; ona produžava rod bijednika da bi služili bogatašima. I tako se s generacije na generaciju produžuje to dvostruko paralelno nasljedstvo: obilje i bijeda, uživanje i patnja, ono što čini sastavne dijelove našega društva. Kad se dovoljno napati i ostavi nasljednike da se pate poslije njega, proletar odlazi u bolnicu gdje se učenjaci na njegovu lešu uče kako će liječiti njegove gospodare.« U tom istom radu Blanqui se pita da li su radnicima potrebne dangube, i zašto, ta zar kapital nije produktivan samo u rukama radnika iako im ne pripada? »Pretpostavimo da proletarijat, dezertirajući masovno, prenese svoje ognjište i svoje proizvode u neki daleki predio. Da li bi on, slučajno, umro zato što nema gospodara? Zar se novo društvo može zasnovati jedino pod uvjetom da postoje zemljoposjednici i kapitalisti koji bi prepustili kasti danguba da vladaju svim oruđima rada? Zar nema drugog mogućeg društvenog mehanizma osim te podjele na posjednike i najamnike?«

No neće, zaključuje Blanqui, narod od 30 milijuna duša napustiti svoje tlo i svoje ognjište, nego će likvidirati bogate dangube. »Očevidna istina: nacija postaje siromašnija odlaskom jednog radnika; obogaćuje se nestankom jednog dokoličara. Smrt bogataša je dobro djelo.«

U društvu u kojem živi Blanqui sve je podvrgnuto kapitalu i trgovini i »javne kuće i samostani jednaki su po bogatstvu i po politici«. Religija je također robnonovčani odnos između čovjeka i Boga zasnovan na načelu »do ut des«. U tom odnosu čovjek obožava Boga, da bi ga Bog štitio — utilitarizam, dakle, uvučen i u najsvetiju intimu ljudskoga odnosa. U tom poslu što se zove religija čovjek sklapa ugovor po svojoj volji, ali to, međutim, ne znači da pri tome čovjek ne može biti i prevaren. Za novac će sve biti oprošteno.

I čedomorstvo je svakidašnja pojava. »Bogate djevojke mogu birati nekoga između svojih prosaca. Siromašne djevojke su prezrene. A sve one imaju srce. No u jednih je materinstvo slava, u drugih sramota. To je slika današnjega poretka. Bog i kapital se ujedinjuju da unište djevojku-majku. Kapital joj oduzima kruh. Bog joj oduzima čast.«

U temelju svih tih nejednakosti i nepravdi Blanqui otkriva privatnu svojину koja se pojavila u davnoj historiji i koja se u buržoaskom društvu pretvorila u pravu svetinju.

No kako naći izlaz iz svega toga? U komunizmu je Blanqui vidio društvo u kojem će na bazi likvidacije privatne svojine nestati i svega onog drugog što je čovjeka tlačilo i alijeniralo tijekom povijesti. U komunizmu, uvjeren je on, realizirat će se sve ljudske dimenzije: socijalne, etičke, ekonomske, političke, kulturne i prosvjetiteljske... »jer samo u komunističkom društvu nije moguće ubiti brata svoga!« I na način sličan Marxu Blanqui zaključuje da je tek u besklasnom društvu omogućen povratak čovjeka samom sebi, potpuno, dakle, očovječenje, stvarna dezalijenacija. I sad dolazi ono čime se Blanqui posebno ističe i po čemu je osobito poznat u cijeloj povijesti socijalnih borbi, a to je njegova čvrsta vjera da se u komunizam može jedino oružjem i borbom, jer je revolucija, (a ne apeli, niti urazumljivanje vladajućih, kao što su mislili utopisti), jedino sredstvo stvarne društvene promjene. Zalažući se za revoluciju, u kojoj je vidio progres koji će narod osloboditi od zabluda i privesti ga k blagostanju i slobodi, Auguste Blanqui se uzdigao i oštro, temeljito distancirao od socijalne utopije koja je mogućnost društvene promjene vidjela jedino u reformi. Bilo bi nepravdedno, a i nije na nama sada da Blanquiju predbacujemo nedostatak znanja da je revolucija kao organon istinske promjene društvene kvalitete bila nezrela u njegovo vrijeme. Još bi bilo nepravdednije da mu predbacujemo nedostatak onih spoznaja do kojih je o revoluciji došla njegova kasnija zemljakinja Simone Weil i do kojih dolazimo mi danas i kojima suvremene povijesne okolnosti pružaju sasvim nove i u odnosu prema Blanquijevu dobu bitno drukčije aspekte gledanja, omogućavajući nam da shvatimo da je, osim revolucije koju su programirali klasici i Blanqui, i kojoj je suštinski element u dezalijenaciji ljudskoj u sferi vlasništva, neophodna još jedna revolucija u kojoj neće biti krvi i koju bismo mogli nazvati tehnološkom. Ta će revolucija u prijelaznoj, socijalističkoj epohi stvarnu čovjekovu dezalijenaciju trasirati na njegovom oslobođenju od stroja. Dakako da Blanqui u vrijeme kad se industrijsko društvo počelo tek nazirati nije mogao sagledati i sve njegove posljedice i mentalitet tog društva u kojem živimo mi danas i zato se u ocjeni njegove političke i socijalne doktrine, kao i inače, potrebno koristiti aspektom povijesnosti, koji nam govori da je u Blanquijevo doba, tj. tijekom prošloga stoljeća, akt nasilja bio jedini mogući način da se društvo u kojem je masa patila koliko-toliko ozdravi. I propagirajući takvu revoluciju i takvo nasilje, Blanqui se nije užasavao od toga da na svojim nejakim plećima podnese nasilje silnih i da sebe i svoju obitelj žrtvuje, uzdignuvši se u najveću žrtvu u cijeloj povijesti radničkog pokreta. Ni smrtna kazna giljotiniranjem, koja mu je izrečena 14. siječnja 1840. poslije neuspjelog ustanka s Blanquijem na čelu, a kasnije zamijenjena doživotnom robijom u najgoroj francuskoj tamnici, nije mogla smesti ovog nesalomljivog proleterskog borca i čovjeka koji je plijenio duhove svih koji su se htjeli boriti i kojem su sloboda i pravda bili iznad svega. Borba je, isticao je Blanqui, jedini put prema slobodi, kojoj je sila jedina garancija i porobljena će biti tek ona zemlja u kojoj građani nevješti ratovanju tu vještinu prepuštaju nekoj posebnoj kasti ili korporaciji. Blanqui je toj vješтини posvetio dobar dio svoga zatvorskog vremena i u radu »Instrukcije za oružani ustanak« iz 1868. predstavio se kao vrstan strateg i dobar poznavatelj uličnih borbi. No da bi borba uspjela, prije svega mora biti dobro organizirana, jer u revoluciji nije dovoljno samo osvojiti vlast, nego znati je i zadržati. Borba mora biti razgranata među najširim slojevima naroda, dobra organizacija

osnovni je preduvjet svakog uspjeha. I zato Blanqui ističe: »Ako se dokopamo vlasti smjelim prepadom kao lopovi usred tame, tko će nam jamčiti da će naša vladavina biti dugotrajna? Nama su potrebne široke narodne mase, buntovnička predgrađa, naš 10. kolovoza. Tada ćemo barem imati prestiž revolucionarne sile.« To su Blanquijeve riječi što ih je uputio pobunjenim građanima Pariza u februarskoj revoluciji. A do ovoga shvaćanja došao je na temelju lucidnih analiza neuspjeha ranijih radničkih ustanaka, u kojima je temelj kraha bio nedostatak valjane organizacije i povezanosti radničkih masa. I zbog toga u svojoj političkoj i revolucionarnoj računici Blanqui nije išao na prepade s malim brojem odabranih junaka, nego je uvijek operirao s tisućama i tisućama boraca, s čitavim pobunjenim narodom. Zavjerenici ne mogu izvesti revoluciju, čvrsto je on vjerovao, već cijela armija naroda! Malo je tko kao Blanqui vjerovao u ulogu sile u povijesti, ali je isto tako dobro znao da sila mora biti široko zasnovana da bi bila i revolucionarno efikasna. Drugim riječima, ubojitost sile proizlazi iz dobre organiziranosti borbe i eto u čemu nas Auguste Blanqui također podsjeća na revolucionarno učenje Karla Marxa i Vladimira Iljiča Lenjina. Stoga nije čudo što neki historičari socijalnih pokreta, kako u svom predgovoru ističe Mile Joka, nalaze Blanquijevu koncepciju o partiji i revoluciji u Marxovoj i Lenjinovoj revolucionarnoj teoriji. I »... štoviše, ističu da je Blanqui svojom naglašavanom težom da su oružje i organizacija odlučujući činioci progresa, pobjede proleterске revolucije, došao u idejno revolucionarno srodstvo sa strategom oktobarske revolucije koji je u djelu 'Korak naprijed, dva koraka nazad' 1904. pisao da proleterijat nema drugoga oružja osim organizacije.«

Osim toga, ima još nešto što ovog velikog francuskog borca povezuje s Marxom. To je činjenica da je on prezirao programe i odbacivao bilo kakve recepte po kojima bi se društvo moralo razvijati nakon pobjede. U njegovoj rukopisnoj ostavštini stoji da su programi »romani o budućnosti da bi se zaboravila prošlost i sadašnjost, oni su mistifikacije, jedna od najopasnijih laži i sanjarije«. Novo društvo razvijat će se po svojim zakonitostima i adekvatno konkretnim prilikama koje će diktirati povijest, a ne ljudska glava. Proročanski djeluju Blanquijeve riječi: »Komunizam i prudonizam žestoko se prepiru na obali rijeke o tome što je zasijano na drugoj obali: kukuruz ili pšenica. Zainativši se, oni hoće da riješe to pitanje prije nego savladaju zapreke. Eh, prevesti se treba najprije! A onda ćemo tamo već vidjeti što je.« Značajno je da je ovu revolucionarnu i političku elastičnost Blanqui isticao u vrijeme kad su mnogi revolucionarni vođe i mnogi socijalisti bili okalupljeni krutim dogmatizmom koji je — na žalost — resio i mnoge kasnije i koji je bio kočnica uspješnog razvoja radničkog pokreta i plodonosnosti revolucije. Taj antidogmatizam, ta elastičnost stava i ideje, jednako kao i Blanquijeva nosalomljivost duha i tijela, njegova golema ljudska žrtva i vječno živa i aktualna revolucionarna poruka čini Blanquijevo djelo zanimljivim i nama sudionicima i te kako kriznog vremena.

*Zlata Knezović*